

CANTALAUSA

DICCIONARI GENERAL OCCITAN

a partir dels parlars lengadocians

de mercé los conselhs, mai de trenta ans dereng
de Ramon Chatbèrt
e lo trabalh fòrt minimós, mai de tres ans dereng,
de Sèrgi Gairal,
per las correccions e la melhoracion de l'original.

*Edicion segonda corregida, melhorada e augmentada per Cantalauusa,
de març 2002 entrò a genièr de 2006.*

A. M. D. G.

EDICIONS CULTURA D'ÒC

DEDICATÒRIA

Per totes los Occitans

quin que siá lor parlar,

e per totes los Catalans

que, ni per nòstras diversitats,

fasèm totes partida del meteís pòble.

Per totes los occitanistas e catalanistes

del mond entièr.

Dreches (*copyright*) : CULTURA D'ÒC, 71 camin Sant Alòi, 81 990, CUNAC (Tarn) Tel. : 05 63 45 23 15

ISBN : 2-912293-04-9

© Totes dreches reservats, que tota reproduccion va al senscontra de la solidaritat occitana, e que Cultura d'òc, abans tota ajuda concrèta, foguèt forçada de manlevar 60 000 euròs per far estampar lo diccionari .

ABANSPROPAUS

Lo que vòl conéisser lo sens d'un mot de sa lenga consulta un diccionari de sa lenga. Lo que s'interèssa a quina lenga que siá deu consultar los diccionaris d'aquela lenga. Çò qu'èra normal per las autras lengas o èra pas per l'occitan. O èra pas fins a uèi. O es ara, de mercé aiceste *DICCIONARI GENERAL OCCITAN* de Cantalauca.

Amb la parucion de sa *GRAMATICA OCCITANA*, en 1935, Loís Alibèrt obriguèt lo talh. Despuèi, d'obratges de tota mena - *estudis lingüistics, gramaticas, lexicis, diccionaris bilingües* - pareisson regularament. Se'n cal regaudir e encorar totes aqueles que pòrtan lor pèira a l'edifici. La que nos pòrta Cantalauca es pas de las mendres : nos porgís lo diccionari **unilingüe** que tant nos fasiá sofracha, e que permet enfin a la lenga occitana de tornar trobar sa plaça e sa dignitat demest las autras.

Conten dins las 100 000 entradas que cobrisson - *que ieu crega* - la màger part dels camps lexicals de la lenga. Son lèumens acompanhadas de sinonims, sovent tota una tièira, que constituïsson una de las riquesas de l'obratge. L'utilizator ne descobrirà a proporcion las possibilitats immensas, ni per qualques insufisenças o omissions inevitablas, qu'una lenga viva s'enriquís de contunh.

Una altra de las caracteristicas màgers del diccionari es de presentar una lenga fisabla. Sabi qu'es un qualificatiu fòrt discutible. Sabi tanben l'istòria de nòstra lenga « *mespresada* » coma o disiá Pèi de Garròs al sègle XVI. D'autres, après el, prenguèron sa defensa dins un context de mai en mai desfavorable ; i agèt ça que la qualques renaissenças literàrias que, per fôrça, foguèron passadissas.

Ni per tot, lo pòble contunhava de parlar sa lenga, que se transmetiá d'aurelha, de generacion en generacion, se transformava pauc a pauc, se diversificava. Es aital qu'apareguèron totes aquelas isoglòssas que nos susprenon mai d'un còp. Consí comprene que d'una part d'un riu, d'una rota, d'un puèg... emplegam tal mot, tala expression, tala estructura... e pas de l'autra part ? Un fenomèn fòrt complèx, que coneisson tanben d'autres lengas ; fenomèn que, inevitablament, amòda de particularitats sintaxicas, foneticas o lexicalas. Totes aqueles parlars son autenticos, e los devèm respectar - *que lo nòstre i es demest !* - mas son de variantas d'una lenga comuna qu'a besonh d'una cèrta unitat per èsser reconeguda e respectada ela tanben.

Per aquò far, se cal apevar a l'encòp sus l'etimologia e sus la literatura. Quina literatura ? Per bon astre, avèm la dels trobadors, que faguèron de la lenga occitana la lenga de cultura dels sègles XII e XIII dins Euròpa tota. Consí téner pas compte de nòstra referéncia literària pus egrègia - *e mai aquela lenga siá venguda arcaïca* - per elaborar un diccionari que pòsca a son torn servir de referéncia ?

Es estat lo biaï de trabalhar de Cantalauca, qu'a tengut compte tanben de l'evolucion de las autras lengas romanicas, per nos presentar una lenga modèrna de comunicacion e de cultura, e qu'a servada son especificitat sintaxica, fonetica, lexicala e grafica, valent a dire son identitat.

Suffís de legir qualques tròces de l'obratge per se mainar de sa modernitat e de la facultat d'adaptacion de la lenga. I trobam de tèrmes d'espòrt, de medecina, de cosina, d'agricultura, de lingüistica, de botanica, de fisica, d'informatica, de quimia... De milieirats pòdon semblar novèls, que lo vocabulari dels cadajorns es repetitiu, categorial e limitat, mas son tan nòstres coma los autres e pas jamai senhalats coma neologismes. Son gaireben totes panoccitans, venguts de las doas lengas maires comunas, lo latin e lo grèc, qu'an donats los mots tecnicos e scientificos de las lengas latinas d'Euròpa e de plan maitas, latinas o pas. Es aital, amb lor apellacion latina que figuran las plantas, las èrbas, las flors, los campairòls, los aucèls, los autres animals... Puslèu que de donar una definicion qu'auriá subrecargat lo diccionari, tament aqueles tèrmes son

nombroses, Cantalauza a facha la causida de la referéncia universalá que permetrà als interessats de cercar dins d'obratges especializats, mas a pas mancat, còp o autre, d'apondre abans lo latin un tèrme popular de lenga parlada.

Es per aquò qu'es un **DICCIONARI GENERAL**, un diccionari de l'occitan larg, que fòrça tèrmes, scientificos o pas, son tan provençals, gascons, lemosins, bernesos o auvernasses... coma lengadocians. Pus precisament, per aiceste parlar, Cantalauza a ensajat de restablir las formas o las acepcions pus etimologicas, e mai se l'evolucion semantica d'una lenga es un fenomèn natural, que los òmes e las societats càmbian.

Mas quand los òmes d'un país an apresat lor lenga pas que d'aurelha, sens la saber legir ni mai l'escriure - *coma es estat lo cas fins a uèi per la màger part dels Occitans* - los mots se descaminan. Avèm l'exemple del mot d'origina gallesa **barta** (*bartigal*) : après l'adjonccion del sufix occitan **-as**, la lenga populara a sovent emplegat **bartàs** amb l'acepcion derivada de « boisson negre » que designa lo « prunelièr ». Al jorn de uèi, dins la practica quotidiana, estant que los prunelièrs creisson per las randas o pels valats, **bartàs** es utilizat a l'encòp per dire « *boissonalha, tèrme, randa, randura, rasa, valat, campat de genèstes...* ». Sens can per far las viras, ont va lo tropèl ? Sens diccionari per nos senhalar lo camin, nos far conéisser los tèrmes pus apropiats, nos ajudar a defugir los emplecs aproximatius, abusius o falses, ont va la lenga ?

Es estada la tòca de Cantalauza despuèi mai de trenta ans, despuèi que se trachèt que lo parlar qu'aviá ausit tanlèu nàisser - *quitament abans nàisser* - de la boca de sa maire albigea e de son paire roergàs, èra pas lo « *patés* » que totes disián. Èra una lenga, tan vertadièira coma las autras sièis que coneis, la pus **legitima** per el e per tot un pòble. Aquela presa de consciéncia foguèt un moment decisiu de sa vida. Lo menèt a avalorar sa pròpria practica - *que jamai èra pas estada interrompuda* - , a inventariar sas errors e sas mancas, a se lançar enfin dins un trabalh de reconquista de la lenga amb la voluntat fèrma de ne far profitat los que, coma el, la vòlon conéisser melhor, e benlèu la parlar e l'escriure melhor. Se metèt alara a l'estudiar, a legir, a cercar, a escriure e a revirar, a partir del grèc, del latin, de l'anglés, del polonés, del francés.

Après abandonar l'ensenhament de l'anglés per ensenhar exclusivament l'occitan, alestiguèt un desenat de recuèlhs de vulgarizacion per sos 300 escolans. Après propausar en van (*a l'amassada generala de l'I.E.O de las annadas 1970 a Tolosa*) de montar una còla de lingüistas per corregir e completar lo diccionari d'Alibèrt (*li respondèt lo burèu de l'amassada que « caliá pas tocar a l'Alibèrt ! »*), Cantalauza decidiguèt de publicar, amb l'ajuda de Ramon Chatbèrt, en 1979, un lexic illustrat (*15 000 mots - 15 000 images*), **ja unilingüe**.

Inspector pedagogic regional de lengas a EDUCACION E CULTURA, especialista d'audiovisual e d'audiooral, propausèt en 1980 un metòde modèrn per aprener scientificament d'aurelha l'occitan, metòde vengut tròp lèu e demorat inedit, mas bravament eficaç suls 300 escolans seus. De 1980 a 1990, entrepenguèt de far de reviradas, per exemple la dels quatre Evangèlis, a partir del grèc, puèi las de *Qohelèt*, del *Libre de Jòb* e del *Cant dels cants*.

Lancèt alara l'integrala de Bodon en occitan e en francés, mas poguèt pas far publicar la revirada anglesa de *Catòia* per Geoffrey Hull (Austria). Faguèt maitas reviradas e, en 1990, publicuèt un recuèlh lingüistic de 600 paginas grand format, **AUX RACINES DE NOTRE LANGUE** (*les langues populaires des Gaules de 480 a 980*) per recampar los nòstres manuscrits pus ancians, servats per còp d'astre, en França o a l'Estrange, e de fòrt mal consultar. Los 1600 exemplars foguèron agotats sulcòp, escampilhats pels cinc continents.

De 1990 a 1997, contunhèt sas reviradas d'òbras mèstras anglosaxonas o francesas ; farguèt, a partir de 43 mots de la vida correnta, un glossari pichonèt, *Comment le dire en occitan ?* per donar una idèa de la riquesa lexicala de nòstra lenga ; puèi, un librilhon, *Òu l'òme !* sus la vida privada extraordinària dels animals que nos enròdan e nos agachan.

En 1997, publicuèt un estudi lingüistic de 200 paginas grand format, *Du Galloroman parlé au VIIIe siècle à l'occitan écrit du Xe* a partir dels glossaris alemands de Reichenau et de Kassel (*sègles VII e VIII*), del manuscrit de Boecis (960) e del manuscrit de la Passion de Clarmont (980)...

Après publicar d'autres libres e manuals per las escòlas, après legir los sièis volums del Provençal Just Rainoard, *Choix des poésies originales des troubadours* (1816), après estudiar minimosament, d'annadas dereng, los autres sièis volums de son *Lexique roman* (1844), après trabalhar pendent mai de 30 ans de contunh amb son mèstre e amic Ramon Chatbèrt - *sens parlar de sas relacions amb mantun lingüista e universitari* - , mai que mai amb son amic, lo paure Cristian Anatòli, après totes aquelas annadas de preparacion, començèt, en 1996, e sens brica polsar, la redaccion definitiva e informatizada del diccionari general qu'avèm ara a nòstra disposicion.

I trobam los tèrmes vertadièrs e fisables que nos permetràn d'evitar tantes e maites barbarismes, tantes e maites francismes, coma **calhetada** e **calhetar** (*e non pas « nuança » e « nuançar »*), **glotona de pression** / **confidor de pression** (*e non pas « cocòta minuta »*), **entrvat** (*e non pas « handicapat »*), **remolada** (*e non pas « maïonesa »*), **mandre** (*e non pas « manivèla »*), **conglaç** (*e non pas « banquisa »*) etc.

I trobam de tèrmes o d'accepcions pauc coneguts o desoblidats, mas que pòdon far servici dins la lenga de uèi, coma **acomolòfi** de veïculs (*encombrament gròs de circulacion*), **brutlèu** (*mena de vin caud aromatizat o mescla de liquor fòrta amb diferents ingredients, equivalent de l'anglicisme « punch » que nos fa pas brica besonh*), **s'arotar** (*s'encaminar / se metre en rota*), **transportar** (*passar la data prevista per enfantar o per pichonar*), **s'acapar** (*s'aplatassar de ventres per beure a una font quand se parla de personas*) / *baissar lo cap per beure a un riu quand se parla d'animals*) etc.

I trobam, dins las ricas entresenhas de las 26 paginas d'introduccion, de precisions importantas sus la formacion dels mots, suls nombroses diminutius e augmentatius, sus d'unas particularitats de nòstra lenga.

I trobam, dins lo classament alfabetic, una sensfin de prefixes e sufixes grècs e latins, tament presents dins la lenga, sovent indispensables per fargar los neologismes de la lenga modèrna.

I trobam fòrça mots venguts del gallés - *passats o pas pel latin* - , coma **artiga** que ven d'*ARTICA*, **balcon** que ven de *BALACON*, **bosiga** que ven de *BODICA*, **camion** que ven de *CAMIO*, **bana**, **barta**, **blaca**, **garra**, **gavèla**, **landa**, **senda**, **trauc**, **tuna**... e fòrça maites, que l'origina gallesa de totes es pas sistematicament senhalada.

I trobam d'explicacions preciosas sus l'istòria e l'evolucion lexicala de la lenga, a las intradas **borrica**, **farcit** (*Epistòlas farcidas*), **Formulas de conjuracion**, **galloroman**, **glossari**, **juvar**, **roman**, **Stabat mater**, **tornar**, **tròp**, **Valenciennes (Lo Jonàs de Valenciennes)**, etc.

I trobam fòrça occitanismes e fòrça exemples, mai que mai de lenga parlada. Se son pas totes indispensables, pòrtan a l'obratge una originalitat suplementària e, subretot, donan vida a la lenga.

I trobam, a la fin de tala o tala letra, un document illustrat excepcional, que completa encara mai la coneissença de nòstra lenga e de sas originas.

Fin finala, trobam dins lo diccionari çò que tant esperàvem despuèi un brieu, la lenga occitana tornarmai egala a las autras e virada cap a deman. Son aventura mai que millenària contunha e contunharà se, quand avèm l'estructura, l'expression o lo tèrme plan nòstres, renonciam pas a los emplegar, e mai se nos cal cambiar qualques abituds. Contunharà se renonciam pas a la parlar, a la cantar, a la legir, a l'escriure, mas tanben a la promòure e a l'adaptar a l'evolucion del Mond.

Coma totes los diccionaris, aiceste deurà èsser actualizat periodicament. Pel moment, saludem e mercegem son autor, que corona son abondosa activitat creatritz en fasant als Occitans, als occitanistas, als romanistas de pertot un present inestimable.

Sèrgi Gairal

AVERTIMENT

1./ Las intradas son en letras romanas grassas e escrichas mai que mai d'après l'etimologia, pas d'après la prononciacion, qu'es aital que se fa dins totas las lengas, M'auriá bravament agradat de ne poder donar la prononciacion occitana amb l'alfabet fonetic internacional, lo sol fisable a 100% per totas las lengas del mond entièr, mas o ai pas fach per subrecargar pas lo diccionari e per treboliar pas los que coneisson pas aquel alfabet. Aquela grafia fonetica, l'ai utilizada pas que dins las entresenhas de las paginas 13 a 20, es a dire coma dins los mots senhalats çaijós al numèro 2 o endacòm mai dins l'avertiment.

2./ Las intradas en italicas grassas e sens verguetas, nos venon dirèctament del latin o d'autres lengas, e son escrichas, part qualques excepcions, dins lor grafia d'origina, qu'aquelas intradas son normalament conegudas de la màger part dels legeires, per exemple **football, basket, rugby, tennis, Shakespeare, Shaw, Washington, Wales, New-York...** : (fut'b ɔ :l), ('ba:skit), ('r gbi), ('tenis), (eiks 'pi: ´), (ɔ :), (w ɔ ' int ´n), (weilz), (nju'j ɔ :k)...Son de tèrmes venguts internacionals coma fôrça mots occitans : **bacon , magret, mascòta, mirador...**

3./ Las intradas en italicas magras e entre verguetas son de variantas de lenga parlada. Son totas de defugir en lenga literària. Aquò empacharà pas degun de contunhar de las utilizar dins lo parlar dels cadajorns.

4./ Totes los tèrmes del diccionari son atestats, en lenga escricha o en lenga parlada. Ai pas trantalhat per n'enclaire qualques uns que remontan a l'epòca dels trobadors quand son encara utilizats per d'unes occitanofòns de naissença. Ai tanben retenguts d'autres tèrmes qu'èran estats desoblidats e que pòdon far servici dins la lenga modèrna. Es per aquò que trobaretz dins lo diccionari una sensfin de referéncias qu'ai cregut bon d'ajustar.

Quant a l'« e » dich de sosten, es un fenomèn normal en lenga parlada, amplificat per la prononciacion del francés del Miègjorn e mai o mens generalizat per contagion fonetica amb de mots que, etimologicament, s'acaban en « e ». **Per la lenga escricha**, se cal fisar lo mai que se pòt de las conclusions del Conselh de la Lenga Occitana e de la gr. d'Alibèrt, p. 405.

5./ Los prefixes e los sufixes que nos venon del grèc o del latin e que servisson a formar la tièira sens fin de tèrmes scientifics internacionals son donats per òrdre alfabetic dins lo diccionari, cadun a sa plaça dins la letra correspondentia.

6./ Las definicions son totjorn en lenga literària e **pulsèu cortetas**, mas son plan sovent completadas per de sinonims del mot definit, çò que deuriá far lum al legeire que, probable, coneis amens un d'aqueles sinonims. De mai, los exemples eventuals venon, un pauc totes, de la lenga parlada, pus imajada e pus abordabla. Aital, dos nivèls de lenga son servats e se fan compés.

Totes los exemples son en italicas magras e plaçats, volontàriament, al dejós de las definicions o dels sinonims, per èsser de bon legir.

7./ - Cada occurréncia d'un mot, lèumens, a son intrada pròpria, pas sistematicament ça que la.
- La natura de las intradas (*substantiu, adjectiu, locucion adverbiala, vèrb auxiliar, vèrb defectiu, vèrb impersonal, vèrb transitiu, vèrb intransitiu, vèrb reflexiu o recipròc...*) es notada en abreviacion d'après las indicas de la pagina 23.

- Lo genre de las intradas es notat pas que per las excepcions, que los noms en « a » son mai que mai femenins, e que los autres son masculins. Quand es pas lo cas, es explicitat.

- A cada intrada, los tèrmes sinonims son separats per una barra de galís. Las accepcions diferentas son separadas per un punt virgula e un espaçament pus larg quand la justificacion informatica o ven pas entrepachar.

Qué dire de mai ? Vertat es que per far mas causidas me soi fisat subretot de l'etimologia latina o grèga, que dins la Narbonesa (*Provença, Delfinat e Lengadòc*) parlèrem grèc pendent dos cents ans amb los Massaliòtas de Massilià (*Marselha*), e que parlèrem latin a la glèisa de sègles dereng. De mai, ai seguit Alibèrt que diguèt plan clar çò que caliá far, dins las paginas XXXV, XXXVI, XXXVII e XXXIII de sa Gramatica, paginas capitalas que degun de senat pòt pas recusar.

Ai donc donada la preferéncia al latin e al grèc, puslèu qu'a las inevitablas desformacions tardièiras d'una lenga pas jamai ensenhada, o a las variants que ne resultèron. Las condemni pas, de segur, que n'utilizi ieu tanben dins la lenga parlada, mas un DICCIONARI GENERAL deu senhalar las formas pus corrèctas. Ai donc retenguda, per exemple, la forma **minor** del latin *minor* (en lòc de « *menor* ») per aiceste adjectiu e sos derivats : **minoracion, minorar, minoratiu...**

Ai fach aital un pauc pertot, per exemple per **fonccion** que ven del latin *function* ; per **instinct** e **distinct** que venon d'*instinctus* e de *distinctus* ; per **augmentar** que ven d'*augmentare* ; pels compausats de **trans-** que ven del gallés *trans* (darrièr ; a través) vengut lo prefix *trans-* en latin, e passat aital dins fòrça lengas del Mond ; aital tanben per **abscès, esfinctèrs, onccion, absorpcion, puntuacion, esculptura, escriptura, santificar, sanctoral, santuari** e per tantes maites.

Soi plan conscient, ni per tot, que dins l'evolució de la lenga i a tanben una evolució grafica. Mas las inevitablas simplificacions de la lenga parlada, o la prononciacion dins tal o tal airal, son pas un criteri fisable, que lo sol que siá indiscutible demòra lo de l'etimologia. Mas causidas etimologicas, los trobadors las faguèron e los Catalans las an fachas tanben.

Es per aquò que dins lo diccionari remandi sovent a Just Rainoard o a l'Alemand Emil Lévy qu'a ajustada, el, l'accentuacion, iniciativa plan utila per d'unes mots coma **complet, secret** que l'occitan de glèisa pronóncia aital, o per d'autres formas controversadas coma **tron** e **tròn** que se dison totas doas en lenga parlada, o encara per **somi** e **replet** que tant d'Occitans escrivon « *sòmi* » e « *replèt* ».

Ai tanben retenguda la forma **I n'a** e non pas « *N'i a* » : aquò empacharà pas degun de contunhar de dire « *N'i a* ».

D'autres causidas aital empacharàn pas degun tanpauc, plan solid, de prononciar l'occitan coma se pronóncia dins son pròpri dialècte, qu'en lenga parlada s'es fargada una règla que las gramaticas senhalan pas gaire, la règla de l'esfòrc pus mendre, tant al nivèl sintaxic coma fonetic.

Donarai pas que dos exemples d'aquela règla pel nivèl fonetic, encara que i n'aja tot un fum :

a) Quand un mot compòrta doas consonantas geminadas, lo parlar escafa un pauc totjorn la primièira per redoblar la segonda : **espatla, amètle, catla, mòtle, rotlar, Chatbèrt, acte, setmana, sangnar, Jacme, consí...** que se pronóncian (es 'pallɔ) ; (a 'mɛllɔ) ; ('callɔ) ; ('mɔlle) ; (ro 'lla:) ; (tsap 'pɛrt) ; ('atte) ; (sem 'manɔ) ; san 'na :) ; ('tzamme) ; (cos 'si)

b) Es de notar que la règla de l'esfòrc pus mendre s'aplica, de còps, a doas vocalas geminadas que començan per « ei » : **eissabrançar, eissabre, eissagar, eissalar, eissalivar, eissam, eissamar, eissarpa, eissart, eissaurar...** (,isabran 'ca:) ; (i 'sabri) ; (isa 'ga:) ; (isa 'la:) ; (,isali'va:) ; (i 'san) ; (isa 'ma:) ; (i 'sarpɔ) ; (i 'sart) ; (isau 'rar). Cal agachar tanben consí èra ja prononciat **profeitar** dins la lenga literària dels trobadors : (profi 'ta:) que Rainoard senhala dins son Lexic roman (R. VI, 438).

Me soi plan gardat d'accentuar a la francesa, **sus la finala**, los nombroses tèrmes latins passats non solament en occitan mas tanben dins fòrça lengas del mond entièr. Aital, trobaretz transcricha en latin, en italcas grassas (e sens jonhent, coma en latin, pels compausats) la màger part dels noms latins passats en occitan, e **non accentuats**, per plan far véser que los cal pas prononciar a la francimanda : **anus, Argus, mucus, nullius, nimbus, pelvis, penis, prolapsus, pubis, resus, virus, ab intestat, ad patres, de facto, sanctus...** totes senhalats (lat.) per precisar encara mai lor natura.

Quand son estats occitanizats per l'usatge, coma los substantius « rectò », « versò », « Vènus »... los ai escriches en caractèrs normals e amb l'accentuacion occitana ; mas ai servat « *recto verso* » , qu'es una locucion adverbiala latina. Ai tanben respectada la grafia e l'accentuacion d'origina pels tèrmes que nos venon d'autres lengas : **anis, maquis, Marossia, mazot, mazurka, pijama, rumba, taxi...**

Probable que remarcaretz que me soi conformat a las costumaz ancestralas que totes los occitanofòns de naissença avèm servadas : **1./** quant a l'emplec obligatòri del preterit per tot çò passat ; **2./** quant al jòc subtil del present o de l'imperfach del subjontiu que ven tant a revèrs als novelaris, mas abilament utilizat, cada jorn, pels locutors naturals, per exprimir totes las calhetadas de lor pensada ; **3./** quant a la forma tipicament occitana del qualificatiu plaçat lèumens après lo substantiu, coma per exemple dins **Balaruc lo Vièlh, l'ostal vièlh, Valmagna, Vilamagna, lo Barri-Naut...** ; **4./** sens oblidar l'usatge constant d'aqueles femenins sens « a » : **aigardent, dent ulhal, luna tornal, pèira frejal, tèrra fromental...**

Ara, vos presenti mon dicionari sens cap de pretension e fòrt umilament : **ma tòca primièira es estada de transmetre la lenga que me foguèt transmesa per mos parents e mos ancians, que m'es encara transmesa cada jorn despuèi setanta uèch ans pels occitanofòns de naissença, e que me soi contentat de transcriure scientificament, après estudiar d'a fons Rainoard e Lévy, coma o ai expausat pus naut.**

Sabi que i trobaretz de mancas (ai pas volontat de far quicòm d'enciclopedic). Sabi tanben que vau al senscontra d'abitutz plan enrasigadas, e que patiretz, coma patiguèri quand me mainèri que d'unes mots que cresiái plan occitans èran pas que de francismes occitanizats que me calguèt ben abandonar per fòrça quand laissèri un pauc de caire las autras lengas per ensenhar pas que l'occitan, qu'un ensenheire se pòt pas contentar d'aproximacions.

Per contra, cresi que seretz agradivament suspreses de descobrir que çò que cresiatz èsser de francismes o son pas brica, plan atestats que son dins la lenga dels trobadors, per exemple **atge, rota, meissant, japar, galopar, galeta** e tantes maites que ne doni la referéncia dins lo dicionari. Ne dirai aitant per l'anglicisme *rave* ('reiv) que ven del vièlh occitan « rèva » e que podèm fòrt plan ressuscitar per dire « amassada festiva mai o mens secreta de musica tecnò e de dança »

Vòli apondre, e plan afortir, que volonti pas brica d'impausar res a degun, que totes los parlars son de respectar ; mas cresi fòrt e mòrt que nos cal capitar una normalizacion literària panoccitana, tot en servant las caracteristicas legitimaz de cada parlar ; pensi pas solament al gascon, mas atanben al provençal, al bearnés, a l'auvernhas e al lemosin.

v. lo document de la p. 546.

Ara, vos desiri bon vent e bon coratge per vos endralhar dins la reconquista, que tornam de plan luènh, e que l'istòria de nòstra polida lenga-miracle contunha e contunharà.

Cantalauza.

Punt de vista d'un legeire del manuscrit informatizat.

Paucparla, Cantalauza quita pas de fargar, farga que fargaràs, que despuèi qu'aprenguèt (a 45 ans !) a legir e a escriure sa lenga mairala, arrèsta pas pus ! Abans de me laisser morir - *mangi mos nonanta sièis ans* - ai aguda la jòia granda de descobrir lo manuscrit de çò qu'estimi, ieu, lo cap-d'òbra de Cantalauza, las 1056 paginas grand format de son *DICCIONARI GENERAL OCCITAN*.

Ara que soi vengut plan vièlh e que soi un pauc caumosit, ai « las tripas del cap » coma o ditz endacòm Cantalauza, que finisson que s'aflaquisson. Manlevarai donc al paure Gaston Bolois lo paragraf primièr qu'escriguèt en 1979 quand son collèga alestiguèt son *LEXIC ILLUSTRAT*, ja tot en occitan : « Un òme qu'entrepren tot sol de redigir un diccionari, que se sone Littré, Robèrt... o pas que Cantalauza, se merita un còp de capèl magistral. Soslevar sus las espatlas l'univèrs dels milieirats de mots que compòrta una lenga, cal èsser un Atlàs per concebre una audàcia tala ! »

Ieu ajustarai qu'aquel òme, quand met son prètzfach en talh, se dobla pas jamai de çò que l'espèra : collectar, sospesar, estudiar, comparar, dessohtar totas las calhetadas d'un tèrme, las destriar, laisser de caire totas las variants bastardas, causir lo tèrme literari pus esparidit e pus confòrme a l'etimologia - çò que va pas totjorn de par - lo definir o porgir tota una tièira de sinonims - çò que fa sovent Cantalauza - apondre d'exemples de bona lenga parlada per servir amens dos nivèls de lenga... avèm aquí lo trabalh d'un lexicograf seriós. Un trabalh aital es pas de bon far, qu'amòda cada jorn sos braves copaments de cap.

Soi estat estrambordat pel contengut e la presentacion d'aquel futur diccionari. La presentacion, rai ! que d'unes diràn qu'es pas çò pus principal ; d'acòrdi ! mas ieu qu'ai la vista que mèrma de mai en mai, pòdi pas pus legir sens lòpia d'autres diccionaris de tant que son esriches menut menut ; lo de Cantalauza, si ! E lo tròbi clar.

Mas es lo contengut que me lascia desaparulat : **1./ lo vocabulari tradicional** tan ric que se farguèt pendent tres o quatre cents ans al contacte quotidian dels dialèctes galleses o autres amb lo latin de glèisa - primièira lenga comuna d'Euròpa - ; **2./ lo vocabulari scientific internacional** tirat del latin en çò que concernís èrbas, flors, plantas, aucèls, autres animals e fonges ; **3./ lo vocabulari tecnic modèrn**, sortit, el, mai que mai del grèc, l'avètz aquí lo contengut d'aquel diccionari.

Ancian escolan - puèi ex-professor - de latin e de grèc, me soi congostat de tornar descobrir dins lo Cantalauza mos esmeravilhaments d'escolan de latin e de grèc de la seisena a la Retorica, de tornar trobar mon ensenhament de professor, mas tròbas d'òme madur, mon somi grand de jove retirat, que soscavi alara de far un libre qu'ai pas fach : un recuèlh de racinas grègas e latinas passadas en occitan. È ben, Cantalauza o a fach autrament, alfabeticament, sistematicament pels etims grècs qu'an donats los tèrmes occitans e internacionals de matematicas, de medecina, d'informatica, de fisica, de quimia.. que venon pas brica de l'anglés coma d'unes o creson a tòrt.

Vertat es que Cantalauca a pas jamai donada la tièira tota dels derivats del latin o del grèc per subrecargar pas tròp son libre gròs que se defend, ça que la, d'èsser enciclopedic. Mas estimi que çò qu'a retengut sufís amplament : quin de nosautres se poirà conflar de conéisser totas las 100 000 intradas que nos a porgidas l'autor ?

Mon contentament pus grand es estat de trobar los occitanismes vertadièrs de la lenga : **la menina rança, lo fanfanhon, lo reumàs aücaire, la brasucada, lo brutlèu, lo confidor o la glotona de pression** ; los vèrbs **s'acapar, codenar...** ; l'exclamacion tipica **jutja-te !** ; los advèrbis **aicisèm e quicòm** ; lo jòc unic dels innombrables diminutius e augmentatius que son una característica màger de la lenga d'òc : **assetadet, assetadàs, malabilhadet, malabilhadàs, enfanton, enfantonèl, enfantonelon, enfantonelàs, enfantàs, enfantassàs...**

Çò qu'a pas empachat Cantalauca de nos porgir tanben de neologismes que nos fan estrementir, coma **CAC 40, NASDAQ, DOW JONES...** que la television ne parla cada jorn ; sens comptar los milieirats de tèrmes tecnicos novèls, tirats atanben del grèc e que son venguts internacionals, **mas que son plan nòstres**, que dins lo Miègjorn, sus la còsta mediterrànèa, parlèrem grèc pendent dos cents ans, plan abans d'ausir lo latin bastard de la soldatalha de Cesar.

Autre estonament : cada còp que ne vira, Cantalauca, puslèu que de donar una definicion seca, nos deslarga, el, una tièira de sinonims, dins l'esper, mai que probable, que lo legeire que patís a legir çò tròp abstrach o tròp intellectual, coneisserà un o l'autre d'aqueles sinonims, çò que li farà un pauc lum e çò qu'alargarà fòrça son vocabulari estequit, que los qu'an pas jamai après a legir nòstra lenga mespresada e fòrabandida despuèi tant de temps, coneisson pas que los 300 mots de la lenga dels cadajorns. Tròbi, ieu, lo biais de far de l'autor fòrt pedagogic e bravament intelligent, e mai s'alunhe qualque pauc del biais de far dels dictionaris tradicionals. Anatz getar un còp d'uèlh, per exemple, sus l'intrada « **cabra** ».

Per far cort, afortissi que i a quicòm de cambiat e de revolucionari dins nòstra vièlha lenga, plan enrasigada dins lo passat, mas plan endralhada per Cantalauca cap a un avenir que vesèm pas encara clar, e cap a una lenga que nos cal totes, totes, totes, Provençals, Lemosins, Bearneses, Auvernhasas, Lengadocians, Gascons e Catalans... totes, totes, totes... e coma autres còps totes ensemble, volontar d'aparar, de parlar, de legir e d'escriure ; òc-òc-ben ! nòstra lenga tan polideta e mai que millenària !

Jacme de Cabanas, París, lo 1èr d'agost de 2002.

(Tèxt en francés, revirat en occitan per Cantalauca, a la demanda de Cultura d'òc)

Avèm lo tristum d'aprene que lo Jacme de Cabanas, admirador grand de Cantalauca, ven de defuntar. Probable que l'article çaisús serà estat son ultim esrich. Un pan entièr del nòstre patrimòni lingüistic s'avalís amb la mòrt d'aquel òme, coma cada còp que se laissa morir un occitanofòn de naissença.

Rodés, lo 21-09 de 2002.

QUALQUES ENTRESENHAS

I./ L'ALFABET OCCITAN

L'alfabet occitan se compausa de 23 letras, que K, W, Y i se tròban pas. Pels mots estrangiers que començan per aquelas letras, los cal servir coma son quand pòdon pas èsser occitanizats sens desformacion, que *Kant, Keats, Kennedy, Kipling, Wagner, Washington, Wells, Woolf, Wright, Yeats, Yellowstone, Young...* se pòdon pas gaire escriure autrament, quiti a los metre en italicas per far comprene als novelaris qu'aqueles mots son pas occitans. Quant als mots que pòdon èsser occitanizats sens desformacion,

i	i fa ofici d'y : analisi, sillaba...
qu	i fa ofici de k : quilomètre, quidisc...
th, ph, ch	prononciat (k) i se tròban pas : tè, teatre, grafia, caòs...
f	i fa ofici de ph : fisica, fotografia...
c o qu	i fan ofici de ch : coregrafia, clorofilla, orquèstra...
h	i se tròba pas jamai a l'iniciala : ardit, ièr, òme... part en gascon quand la h es aspirada : hilha, hemna, hont...

2./ L'ALFABET FONETIC INTERNACIONAL

Per notar pas per a pus près o falsament la prononciacion occitana, se cal pas jamai fisar de la prononciacion francimanda. Cal utilizar l'alfabet fonetic internacional, lo sol fisable a 100 % per totas las lengas del mond. La clau d'aquel alfabet, per l'occitan, se tròba dins las vocalas çaijós :

VOCALAS OCCITANAS :

- (ə) signe necessari per d'unes mots angleses venguts internacionals, coma *Shakespeare* (eiks 'pi:ə)
- ( ) « a » fòrt brèu que devèm conéisser per prononciar coma cal *pick-up, pin-up* (angl.) (pi 'k p) (pi 'n p)
- (a) franc e clar de cat, prat, sal, catàs, plourà... (k a t), (p r a t), (s a l), (k a 't a s), (p l o u 'r a)
- (e) tampat de det, pet, set, pel, dedal, pelha... (d e t), (p e t), (s e t), (p e l), (d e 'd a l), ('p e l i o)
- (ɛ) dobèrt de dètz, sèt, pèl, sèti, senèstre... (d ɛ t z), (s ɛ t), (p ɛ l), ('s ɛ t i), (s e 'n ɛ s t r e)
- (i) de ric, pic, cantic, caracteristic... (r i k), (p i k), (k a n 't i k), (k a r a k t e r i s 't i k)
- (ɔ) dobèrt de còp, ròc, sòc, esclòp... ((k o p), (r o k), (s o k), (e s 'k l o p)
- (y) de dur, pur, sur, escur, madur, femelum... (d y r), (p y r), (s y r), (e s 'k y r), (m a 'd y r), (**feme'lyn**): **totes los noms occitans en « -um » se pronóncian (-'yn), mas los latins en « um » sèrvan la prononciacion latina.**
- (u) de boc, soc, poton, moton, poleton... (b u k), (s u k), (p u 't u), (m u 't u), (p u l e 't u)

En fonetica, l'accent marca que l'accentuacion se fa sus la sillaba que sèc ; los dos punts marcan un alongament, per ex. dins « aimer » que sa R finala se pronóncia pas (ai 'ma:)

CONSONANTAS OCCITANAS :

B, C, D, F, G, H, J, L, M, N, P, Q, R, S, T, V, X, Z.

De notar que la S, en fonetica internacionala, es totjorn dura, e que ( ) es lo son gascon de Foish ('f u i) o lo que se tròba, per exemple, dins lo mot « albigés » prononciat (albi't es) coma en Auvèrnha.
v. p.14, 3./g

DIFTONGS OCCITANS :

Dins los diftongs occitans, l'òm pronóncia totjorn las doas vocalas.

- (a i) de paire, maire, fraire, panieiraire... ('p a i r e), ('m a i r e), ('f r a i r e), (p a n i e i 'r a i r e)
(a u) de pauc, rauc, trauc, paure, aurivelaire... (p a u k), (r a u k), (t r a u k), ('p a u r e), (a u r i v e 'l a i r e)
(e i) tampat de rei, lei, reial, leial, reialme... (r e i), (l e i), (r e i 'a l), (l e i 'a l), (r e i 'a l m e)
(ɛ i) dobèrt de èime, dèime... ('ɛ i m e), ('d ɛ i m e)
(e u) tampat de meu, teu, seu, beurrà, deurrà... (m e u), (t e u), (s e u), (b e u 'r a), (d e u 'r a)
(ɛ u) dobèrt de nèu, lèu, benlèu, puslèu, soslèu... (n ɛ u), (l ɛ u), (b e 'l ɛ u), (p u 'l ɛ u), (s u l 'l ɛ u)
(i u) de riu, viu, far viu-viu, far piu-piu... (r i u), (b i u), (f a b i u 'b i u), (f a p i u 'p i u)
(u i) de bois, boisson, moisset, verd boisset... (b u i s), (b u i 's u), (m u i 's e t), (v e r b u i 's e t)
(ɔ i) de Elòl, eròl... (e 'l ɔ i), (e 'r ɔ i)
(y ɛ) de uèlh, nuèch, luènh... (y ɛ l), (n y ɛ t), (l y n)
(y ɔ) de fuòc, uòu, buòu... (f y ɔ k), (y ɔ u), (b y ɔ u)
(i ɔ) de totes los imperfaches e dels substantius en iá : veniá, ploiá, malautiá...
(v e 'n i ɔ), (p l u 'v i ɔ), (m a l a u 't i ɔ)

3./ QUALQUES PARTICULARITATS DE PRONONCIACION OCCITANA :

- b** se pronóncia sovent p : terrible, capable, probable (t e 'r r i p l e), (k a 'p a b l e), (p r u 'b a p l e)
g se pronóncia (z) dins fòrça airals : gèl, gemir, genèst... (z ɛ l), (z e 'm i :), (z e 'n ɛ s t)
(t z) en Albigés per exemple : gèl, gemir, genèst... (t z ɛ l), (t z e 'm i :), (t z e 'n ɛ s t)
(d z) en Roergue per ex. : gèl, gemir, genèst... (d z ɛ l) (d z e 'm i :), (d z e 'n ɛ s t)
(t) en Auvèrnha per ex. : gèl, gemir, genèst... (t ɛ l), (t e 'm i :), (t e 'n ɛ s t)
Las quatre prononciacions son bonas.
j se pronóncia pas totjorn : Laguiòla, fogassa, pigassa, aiga... (l a 'i ɔ l ɔ), ('f u a s ɔ), ('p i a s ɔ), ('a i ɔ)
se pronóncia (j) dins fòrça airals : jamai, jaune, Julian... (z a 'm a i), ('z a u n e), ('z y l i a n)
(t z) en Albigés per ex. : jamai, jaune, Julian... (t z a 'm a i), ('t z a u n e), (t z y 'l i a n)
(d z) en Roergue per ex. : jamai, jaune, Julian... (d z a 'm a i), ('d z a u n e), (d z y 'l i a n)
(t) en Auvèrnha per ex. : jamai, jaune, Julian... (t a 'm a i), ('t a u n e), (t y 'l i a n)
lh se pronóncia (l) en finala de mot : trabalh, solelh, estervelh... (t r a 'b a l), (s u 'l e l), (e s t e r 'v e l)
(lh) banhada davant una vocala : trabalhar, se solelhar (t r a b a 'l i a :), (s e s u l e 'l i a :)
se pronóncia pas dins d'unes airals : trabalhar, se solelhar... (t r a b a 'i a :), (s e s u l e 'i a :)
nh se pronóncia (n) en finala de mot : cunh, besonh... (k y n), (b e 'z u n)
(nh) banhada davant una vocala : cunhar, besonhar... (k y 'n i a :), (b e z u 'n i a :)
v se pronóncia (b) pertot en occitan central : vin, vinha, violeta, vitamina...
(b i), ('b i n h a), (b i u 'l e t ɔ), (b i t a 'm i n ɔ)
se pronóncia (v) en Provença e dins los parlars occitans septentrionals
(v i), ('v i n h a), (v i u 'l e t ɔ), (v i t a m i n ɔ)
m finala se pronóncia sovent (n) : lum, fum, mesclum... (l y n), (f y n), (m e s 'k l y n)
n finala tomba plan sovent : fin, moton, poton, carton... (f i), (m u 't u), (p u 't u), (k a r 't u)
n se pronóncia pas dins enfant, encens, pensament, confessar, conflar, convidar, conselh, consí, consol, aconsomit :
(e 'f a n), (e n 's e s / e 's e s), (p e s ɔ 'm e n), (k u f e 's a), (k u 'f l a), (k u b i 'd a), (k u 's e l), (k u 's i)
(k ɔ n 's u l), (a k u s u 'm i t)
r finala tomba totjorn dins los infinitius : aimar, finir, morir, partir... (a i 'm a :), (f i 'n i :), (m u 'r i :), (p a 't i :)
sovent dins los autres cases : darièr, carretèr, professor... (d a 'r r i ɛ), (k a r r e 't i ɛ), (p r u f e 's u :)
mas pas totjorn : clar, mar, pur, dur, madur... (k l a r), (m a r), (p y r), (d y r), (m a 'd y r)
s entre doas vocalas a lèumens lo son z : cosin, sason, risiá, véser, lusir... (k u 'z i), (s a 'z u), (r i 'z i ɔ), ('b e z e)
(l y 'z i :); (levat dins d'unes compausats soudats) : entresenha, entresec, aigasehada... (e n t r e 's e n i ɔ), (e n t r e 's e k), (a i g a s e 'n i a d ɔ)...
(Es de notar que la S occitana es totjorn sorda, pas jamai aguda)
t final tomba sovent après n : vent, front, tristament... (b e n), (f r u n), (t r i s t ɔ 'm e n)
l davant una altra consonanta se pòt mudar en u : talpa o taupa, calças o caúças...
(t a l p ɔ) o ('t a u p ɔ), ('k a l s ɔ s) o ('k a u s ɔ s)

Quand duas consonantas diferentas se seguisson, la primièira se pronóncia pas, la segonda se redobla :

<i>bt</i>	dins dissabte... (di 's a t t e)
<i>ct</i>	dins acte, rector... ('a t t e), (r e t 't u)
<i>gn</i>	dins signar, signe, signaire... (s i n 'n a), ('s i n n e), (s i n 'n a i r e)
<i>pt</i>	dins recaptar, acceptar... (r e k a t 't a), (a t s e t 't a)
<i>tl</i>	dins espatla, amètra... (e s 'p a l l o), (a 'm e l l o)
<i>tm</i>	dins setmana... (s e m 'm a n o)
<i>tn</i>	dins reguitnar... (r e g u i n 'n a :)
<i>cm</i>	dins Jacme... ('z a m m e) / 't z a m m e) / 'dzamme / 't a m m e), segon los airals.

4./ ACCENTUACION : v. accents occitans, p. 38.

* **sus la finala** - dins totes los mots que s'acaban per una consonanta autra que S (part per la tresena persona del plural dels vèrbs) e per un diftong : aimar, pecat, disent, camin, cantam, sabon (pèira de sabon), desrei, papagai...

(ai 'ma:), (pe 'kat), (di 'sen), (ka 'mi), (kan 'tan), (sa 'bu), (des 'rei), (papa 'gai)

* **sus la penultièma** - dins totes los mots que s'acaban per S, per una vocala, plus la tresena persona del plural dels vèrbs: lana, lèbre, carri, lanas, lèbres, carris, Maria, Anna, Lidia, Marina, cantan, florisson, escrivan, sabon (del vèrb saber)

('l a n o), ('l e b r e), ('k a r r i), ('l a n o s), ('l e b r e s), ('k a r r i s), (m a r i o)

('a n n o), (lid 'i o), (ma 'rin o), ('kantu), (flu 'risu), (es 'kribu), ('sabu)

* **Totes los autres mots qu'escapan a las duas règlas çaisús an un accent agut o grèu que marca la sillaba accentuada:** véser, plegadís, amorós, Rodés, Sant Tropés, cobés, pertús, Marià, Annà, Lidia, Marinà... ('b e z e), (p l e g a 'd i s), (a m u 'r u s), (r u 'd e s), (s a n t r u 'p e s), (k u 'b e s), (p e r 't y s), (m a r i 'a), (a n 'n a), (l i d i 'a), (m a r i 'n a)

De notar : 1. Dins los derivats d'un tèrme simple, la tonica se desplaça, e l'accent escrich se marca o pas sus la tonica novèla se necessari : pòt, potarra, potàs - uèlh, ulhada, ulhièira - fèrre, ferrat, ferrièr - cèrca, cercaire - gòrja, gorjada, gorgièr - pòst, posterior - còp, copaire - cobés, cobesiá - amistós, amistosamente - vent, ventàs, ventós - sabent, sabentàs, sabentós...

2. Dins los compausats (quina que siá la composicion), e lors derivats, en règla generala cada tèrme sèrva sa tonica, e l'accent se marca o pas se necessari : lèva-matin, aiga-nèu, pòrta-fenèstra, còl tòrta, bèl uèlh, pè de cèrvia, uèlh de buòu, cèrcapòtz, bèrcadent, gòrjabadat, pèterros, mièjanuèch, miègjornal, trucataulièr, subrepés, çaisús, çaijós...

3. D'unas excepcions : aicisèm (aisi 's e n), paisbassòl (paiba 's o l) que son de tèrmes bravament utilizats dins de zònas limitadas d'Occitània (Tarn-Nòrd-èst e Roergue-Sud per aicestes dos). Mai que probable que i deu aver d'exemples aital endacòm mai.

5./ FORMACION DELS MOTS AMB DE PREFIXES :

de- * del lat. *de* (movement en general) : deambular, debanar... (deamby 'la :), (deba 'na :)

(movement de naut en bas) : declinar, decantar... (dekli 'na :), (dekan 'ta :)

* del lat. *dis* (alunhament, separacion, negacion) : desanisar, desbanar, desabilhar (dezani 'za :), (desba 'na :) ...

des- * del lat. *dis* (contrari, separacion, alunhament, inversion, disjonccion) : desacostumar, desagradar, desbosigar, descauç, desclavelar, desconfiar, descriudar, desenformar, desgarnir, desjuntar, desondrar, desparaular, despenjar, despondre, desruscar, destetar, desvariar... (dezakusty 'ma:), (dezagra 'da:), (desbuzi 'ga:), (des 'kaus), (desklabe 'la:), (desku 'fla:), (deskri 'da:), (dezenfur 'na:), (dezzgar 'ni:), (dezzyn 'ta: / detz- / dedz- / det y- segon los airals), (despun 'dra:), (desparau 'la:), (despen 'za: / ...tz- / ...dz / ...t- segon los airals), (despun 'dre), (derrys 'ka:), (deste 'ta:), (deba 'ria:)

De notar la « s » abusiva, **mas atestada**, de « deslargar » p. 338.

Es practicament impossible de dessobtar una règla per la causida entre l'emplec de « de- » ou de « des- », de tant que son enrambolhadas las formacions sabentas o popularas dels tèrmes formats amb los dos prefixes çaisús.

es- per amodar una accion, e que, de còps, se muda en « en- » o en « em- » dins la prononciacion :

esborniar, esbosonar, escabassar, escalfar, escapitar, esfregir, esmerçar, espelhandrar, esterrussar, estripar, esventrar...

(esbur 'nia:), (esbuze 'na:), (eskaba 'sa:), (eskal 'fa:), (eskapi 'ta:), (esfre 'zi: / ...tz / ...dz / ...t segon los airals), (emer 'sa:), (espe lian 'dra:), (esterry 'sa:), (estri 'pa:), (enven 'tra:)... **Arriba sovent** qu'un *d* parasit se venga plantar davant es : descambiar, descapar... (deskam 'bia:), (deska 'pa:)

eiss- davant una vocala se pronóncia plan sovent « is » : eissalabre, eissagar, eissam, eissamar, eissancar, eissarpa, eissart, eissaurar, eissaurit, eissarelhar, eissecar, eissegar, eisselhon, eissemar, eisserbar, eisserment, eisselse, eissigalar, eissirpe, eissivernar, eissoblidar, eissollehar, eissordar, eissuch... (isa 'labre), (isa 'ga:), (i 'san), (isa 'ma:), (isan 'ka:), (i 'sarp o) (i 'sart), (isau 'ra:), (isau 'rit), (isaure 'lia:), (ise 'ka:), (ise 'ga:), (ise 'liu), (ise 'ma:), (iser 'ba:), (iser 'me n t), (i 'selze), (isiga 'la:), (i 'sirpe), (isiber 'na:), (isupli 'da:), (isule 'ia:), (isule 'lia:), (isur 'da:), (i 'sytz) / (i 'sydz) / (i 'syt) segon los airals.

re- qu'existís, ça que la, per marcar una repeticion : rebais, rebolot, recalfat, recurar, refendre, refrescar, regisclar, remausar, renòç, repic, resopet, revendeire, revengut... : (re 'bais), (rebu 'lit), (rekal 'fat), (reky 'ra:), (re 'fe ndre), (refres 'ka:), (rezis 'kla: / retzis 'kla: / redzis 'kla: / ret is 'kla segon los airals) (remau 'za:), (re 'n o s), (re 'pik), (resu 'pet), (reben 'deire), (reben 'gyt)... **Mas en règla generala, pels vèrbs, aquela repeticion se vira per « tornar + l'infinitiu »** : Tornarà plòure. S'es tornat maridar. L'as tornat véser. Torna-o-dire... (turna 'ra 'pl o ure), (sestur 'natmari 'dar :), (lastur 'nat 'beze), (turn o zu 'dire)

Es de notar que, de còps, l'occitan emplega pas de prefix quand lo francés ne met un :
 Montar la pendula. Sembla sa maire... (mun 'talapən 'dylɔ), ('semblasa 'maire)
 Remarca valabla pels equivalents d'autres mots franceses amb prefix :
 Pòrta-lo-me. Aquesta barrica ten dos cents litres. Servar. Se sèire... ('pɔrtɔlu 'me)... (a 'kelɔba 'rrikɔ
 ('ten 'dusen 'litrɛs)... (ser 'ba:)... (se 'sɛire)

rèire- **per marcar çò enrè** : rèiraujòl, rèirebotiga, rèirendeman, rèiregarda, rèiresason, tornar sul rèirepè (tornar enrè)... (rɛirau 'jɔl / rɛirau 'tɔl / rɛirau 'dzɔl / rɛiraut 'ɔl, ('rɛirebu 'tiɔ) ('rɛirende 'ma), ('rɛire 'gardɔ), ('rɛiresa 'su). (tur 'nasul 'rɛire 'pɛ)

subre / sobre **per marcar quicòm en mai** : subrecargar, subredent, subrepaga, subrepelís, subrepés... ('sybrekar 'ga:), ('sybre 'den), ('sybre 'pagɔ), ('sybrepe 'lis)...

per marcar un superlatiu quand subre es davant un adj. : subrebèl... ('sybre 'bɛl)

trans- / tras- / tres- **per marcar çò a través, o çò de per delà** : trasficha, transformar, transmontana, transmutar, transplantar, transportar, trespambar, trespolar, treslucrar, trespassar, tressusar, tresvasar, treslús... (tras 'fitzɔ) / (tras 'fidzɔ) / (tras 'fitɔ) (segon los airals), (trasfur 'ma:), (trasmun 'tanɔ) (trasmu 'da:), (trasplan 'ta:), (traspur 'ta:), (treskam 'ba:), (tresku 'la:), (trely 'ka:), (trespa 'sa:), (tresy 'za:), (treba 'za:), (tre 'lys)...

o per marcar lo que ven après : trasboatièr, trascabdèt... (trasbu 'tiɛ) (traskat 'tɛt)

Inutil de dire que i a encara d'autres prefixes.

6./ FORMACION DELS MOTS AMB DE SUFIXES DIMINUTIUS :

-airon, -a	carrairon...	(,karrai 'ru)
-alhon, -a	moscalhon...	(,muska 'liu)
-anèl, -arèl, -atèl, -a	portanèl, fontanèla, postarèl, femnarèla, boscatèl, rivatèl...	(,purta 'nɛl), (,funta 'nɛlɔ), (,pusta 'rɛl) (,fenna 'rɛl), (,buska 'tɛl), (,riba 'tɛl)...
-aton, -a	diablaton...	(,diapla 'tu)
-elon, -a	anhelon...	(,anie 'lu)
-et, -a	bosquet, fogasset, panet, aigueta, peireta, tauleta, grandet, menudet, polidet...	(bus 'ket), (,fuga 'set), (,pa 'net), (,ai 'guɛtɔ) (,pei 'ret), (,taule 'tɔ), (,gran 'det) (,meny 'det), (,puli 'det),
-eton, -a	poleton...	(,pule 'tu) doble sufix que fa un doble diminutiu.
-ilh, -a	cambrilh, mongilh, pontilh, cardonilha, crosilha, fontanilha...	(kam 'bril), (mun 'jil / mon 'tzil / mun 'dzil / mon 'til), (pun 'til), (,kardu 'niliɔ), (,kru 'siliɔ), (,funta 'niliɔ)
-ilhon, -a	cambrilhon, trauquilhon... (doble sufix que fa un doble diminutiu) :	(,kambri 'liu), (,trauki 'liu)
-iron, -a	asiron...	(,azi 'ru)
-isson, -a	carnisson...	(,karni 'su)
-on, -a	fenestron, pigasson...	(,fenes 'tru), (,piga 'su)

Pòdon èsser de simples diminutius o aver, en mai, una valor afectiva :

anhelon, candelon, canhon, enfanton, nenon, penon, sacon, semalon, petiton, valenton, doçamenton... (anie 'lu), (kande 'lu); (ka 'niu) (efan 'tu) (ne 'nu), (pe 'nu), (sa 'ku), (sema 'lu) (peti 'tu), (valen 'tu) (dusamen 'tu)...

Se pòdon mudar en doble o triple diminutius :

-elonèl, -a / -elonelon, -a : anhelonèl (,anie 'lu 'nɛl) / anhelonelon (,anie 'lu 'ne 'lu)...

-òt, -a canhòt, cavilhòt, ostalòt, rasigòt, drollòta, femnòta, manòta, nenòta, polòta, ratòta, belòt, finòt, pauròt... (k a 'n i ⊃ t), (k a b i 'l i ⊃ t), (u s t a 'l ⊃ t), (r a z i 'g ⊃ t), (d r u l 'l ⊃ t ⊃) (f e n 'n ⊃ t ⊃), (m a 'n ⊃ t ⊃), (p u 'l ⊃ t ⊃), (r a 't ⊃ t ⊃), (b e 'l ⊃ t), (f i 'n ⊃ t), (p a u 'r ⊃ t) ...
 -oton, -a Peirotón... (,peiru 'tu) (doble sufix que fa un doble diminutiu)

7./ FORMACION DELS MOTS AMB DE SUFIXES AUGMENTATIUS E AUTRES :

* Sufixes pejoratius :

-às, -assa **augmentatiu sovent pejoratiu** : catàs, drollàs, omenàs, ostalàs, femnassa, gossassa, vinassa, doçàs, grandàs, pauràs, malabilhadàs, malelevadassa... (k a 't a s), (d r u l 'l à s), (u m e 'n a s), (u s t a 'l a s), (f e n 'n a s ⊃), (g u 'z a s ⊃), (b i 'n a s ⊃), (d u 's a s), (g r a n 'd a s), (p a u 'r a s), (m a l a b i l i a 'd a s), (m a l e l e v a 'd a s ⊃)...
 -anhàs, -a sufix de doas sillabas bravament pejoratiu : porcanhàs... (p u r k a 'n i a s)...
 -aràs, -assa sufix de doas sillabas bravament pejoratiu : femnarassa... (f e n n a 'r a s ⊃)...
 -assàs, -assa doble sufix bravament pejoratiu : enfantassàs... (e f a n t a 's a s)...
 -atàs, -assa sufix de doas sillabas bravament pejoratiu : diablatàs, diablatassa... (,d i a p l a 't a s), (,d i a p l a 't a s ⊃) ...

* Sufixes per formar de noms d'agent :

-aire, -a caçaire, dançaire, fenejaire, jogaire, pescaire, portaire, raubaire, violonaire... (k a 's a i r e), (d a n 's a i r e), (f e n e 'z a i r e / ,f e n e 't z a i r e / f e n e 'd z a i r e / f e n e 't a i r e; (z u 'g a i r e / t z u 'g a i r e) / d z u 'g a i r e / t u 'g a i r e) **segon los airals** ; (p e s 'k a i r e), (p u r 't a i r e), (r a u 'b a i r e), (,b i u l u 'n a i r e) ...
 -aire, -airitz cardaire, cardairitz... (k a r 'd a i r e), (k a r d a i 'r i z) ...
 -eire, -a / -ritz bateire, cobreire, correire, legeire, legeira, legeiritz, vendeire, vendeira, vendeiritz... (b a 't e i r e), (k u 'b r e i r e), (k u 'r r e i r e), (l e 'z e i r e) / (l e 't z e i r e) / (l e 'd z e i r e) / (l e 't e i r e), (l e 'j e i r ⊃) / (l e 't z e i r ⊃) / (l e 'd z e i r ⊃) / (l e 't e i r ⊃), (l e 'z e i r i t z) / (l e 't z e i r i t z) / (l e 'd z e i r i t z) / (l e 't e i r i t z), (v e n 'd e i r e), (v e n 'd e i r ⊃) / (v e n 'd e i r i t z) ...

* Per designar l'airal o l'instrument de l'accion :

-ador, -oira manjador, manjadoira... (,m a n z a 'd u) / (,m a n z a 'd u i r a) / (m a n t z a 'd u i r a) / (m a n d z a 'd u i r a) / (m a n t a 'd u i r a) ...
 -edor, -a moledor, ponedor, tenedor... (,m u l e 'd u), (,p u n e 'd u), (,t e n e 'd u) ...
 -idor, -oira embolidor, embolidoira, engolidor, engolidoira, prestidor, prestidoira... (,e m b u l i 'd u), (,e m b u l i 'd u i r ⊃), (,e n g u l i 'd u), (,e n g u l i 'd u i r ⊃), (,p r e s t i 'd u), (,p r e s t i 'd u i r ⊃) ...

* Per formar de noms d'agent o de noms d'arbres :

-ièr, -ièira borièr, formièr, molinièr, peissonièr, vaquièr, figuièr, peirièr, pomièr, palmièr, prunièr... (b u 'r i e), (f u r 'n i), (m u l i 'n i e), (p e i s u 'n i e), (b a 'k i e), (f i 'g u i e), (p e i 'r i e), (p a l 'm i e), (p r y 'n i e)

* Per designar de plantacions, de jaces, d'airals frequentats per d'animals... :

-ièira mongièira, ferrièira, peirièira, corbièira... (m u n 'z i e i r ⊃ / m u n 't z i e i r ⊃ / m u n 'd z i e i r ⊃ / m u n 't i e i r ⊃) (segon los airals); (f e 'r i e i r ⊃), (p e i 'r i e i r ⊃), (k u r 'b i e i r ⊃)

* Per indicar l'accion o la resulta de l'accion :

-ason (vèrbs en ar) : dalhasons, rogasons, segasons, votasons... (,d a l i a 'z u s), (,r u g a 'z u s), (,v u t a 'z u s) ...
 -eson (v. en re o er) : batesons, tenesons, tondesons... (,b a t e 'z u s), (,t e n e 'z u s), (,t u n d e 'z u s) ...
 -ison (vèrbs en ir) : florison, garison, partison... (,f l u r i 'z u), (,g a r i 'z u), (,p a r t i 'z u) ...
 -icion (forma pus sabenta) : finicions... (,f i n i 's i u s) ...
 -al bramal, butal, cridal, flambal, mordissal... (b r a m 'a l), (b y 't a l), (k r i 'd a l), (f l a m 'b a l), (m u r d i 's a l) ...
 -assal doble sufix : bombassal... (,b u m b a 's a l) ...

-ament	(<i>vèrbs en ar</i>) :	embraçament, raubament... (e m ,bra sɔ 'm en), (r a u bɔ 'm en)...
-ement	<i>v. en re o er</i>) :	abatement, moviment, tenement... (a ,ba tɔ 'm en), (t ene 'm en), (m u b e 'm en)
-iment	(<i>vèrbs en ir</i>) :	avertiment, regiment... (a ,ber ti 'm en), (re zi 'm en) / (r et zi 'm en) / (re d zi 'm en) / (r et i 'm en) (segon los airals)
-adura	(<i>vèrbs en ar</i>) :	banhadura, cauçadura, ferradura... (,ba nia 'd yrɔ), (,ka usa 'd yrɔ), (,ferra 'd yrɔ)
-edura	(<i>v. en re o er</i>) :	rompedura, tenhedura, torcedura (,ru m pe 'd yrɔ), (,te nie 'd yrɔ), (,tur se 'd yrɔ)
-idura	(<i>vèrbs en ir</i>) :	garnidura, noiridura, mosidura... (,ga rni 'd yrɔ), (,no iri 'd yrɔ), (,mo zi 'd yrɔ)
-ança	(<i>vèrbs en ar</i>) :	esperança, fisança, semblança... (e s pe 'ra nsɔ), (fi 'z ansɔ), (se m 'bl ansɔ)
-ença	(<i>autres vèrbs</i>) :	nolença, partença, plasença... (nu 'lensɔ), (pa r 'tensɔ), (pla 'zensɔ)

* Per indicar lo contengut :

-at	bolat, campat, ferradat, manat... (bu 'la t), (ka m 'pa t), (fe ra 'da t), (ma 'na t)...
-ada	carrada, forcada, palada, tinada... (,ka 'r ra dɔ), (,fu r 'ka dɔ), (,pa 'la dɔ), (,ti 'na dɔ)...

* Per indicar tot un ensemble :

-am	aujам, postam, socam... (au 'z a m) / (au 't z a m) / au 'd z a m / au 't a m), (su 'ka m)...
-um	femnum, ferum, folhum, ratum... (fe n 'n yn), (fe 'r yn), (fu 'li yn), (ra 't yn)...
-alha	(sovent pejoratiu) : polalha, drollalha, ratalha... (pu 'la liɔ), (dru l 'la liɔ), (ra 'ta liɔ)...
-aralha	(totjorn pejoratiu) : cataralha... (,ka ta 'ra liɔ)...
-atalha	(totjorn pejoratiu) : gossatalha... (,gu sa 'ta liɔ)...
-ifalha	(totjorn pejoratiu) : camifalha... (,ka rni 'fa liɔ)...

* Per indicar un estat :

-ièira	lassièira, paurièira, rauquièira, sordièira... (la 'si e ir), (pau 'ri ir), (sur 'di ir)
---------------	--

* Per indicar d'establiments, de collectius, d'estats, de defauts o de qualitats :

-iá	abadiá, borgesíá, cortesiá, golaudiá, valentiá... (a ba 'd iɔ), (bu r ze 'z iɔ), / bu r 't ze z iɔ) / (bu r dz 'e siɔ) / (bu r t e 's iɔ), (gulau 'diɔ), (balen 'tiɔ)...
------------	--

* Per formar de noms de bòrias o de masatges a partir de noms d'ancians proprietaris :

-iá	La Martiniá, la Leonardiá, la Ricardiá... (,la ma rti 'niɔ), (,la leu nar 'diɔ), (,la ri kar 'diɔ)...
------------	--

* Per formar de noms d'establiments, de mestiers, de fonccions, de bòrias, de masatges :

-ariá	ostalariá, pastissariá, tapissariá, teulariá... (,u sta la 'riɔ), (,pa sti sa 'riɔ), (,ta pi sa 'riɔ), (,te ula 'riɔ) La Fomariá (de Fornièr), La Granariá (de Granièr)... (,la fu rna 'riɔ), (,la gra na 'riɔ)...
--------------	--

* Per formar d'adjectius :

-ador, -oira	segador, vendemiador, maridadoira... (,se ga 'du), (,be nde mia 'du), (,ma ri da 'du irɔ)...
---------------------	---

-al, -a	frairal, novial, pairal, mairala... (frai 'ral), (nu 'bial), (mai 'ral)...
-ic, -iga	primaic, primaiga, derraic, derraiga... (pri 'maik), (pri 'maig), (de 'rraik), (de 'rraig)...
-uc, -uga	pauruc, pauruga, pesuc, pesuga... (pau 'ryk), (pau 'ryg), (pe 'zuk), (pe 'zug)...
-ièr, -ièira	debonorièr, matinièr, tardièr... (de, bunu 'ri), (mati 'ni), (tar 'di)...
-in, -a	boïn, canin, cavalin, cortin, segalin... (bu 'i), (ka 'ni), (kaba 'li), (kur 'ti), (sega 'li)...
-ostin, -a	(<i>suffix de doas sillabas</i>) : magrostin... (magrus 'ti)...
-olin, -a	(<i>suffix de doas sillabas</i>) : blancolin, ventolin... (blanku 'li), (bentu 'li)...
-is, -issa	bolegadís, estadís, plegadís... (bulega 'dis), (esta 'dis), (plega 'dis)...
-iu, -iva	aboriu, agradiu, tardiu... (abu 'riu), (agra 'diu), (tar 'diu)...
-atiu, -iva	(<i>suffix de doas sillabas</i>) : despachatiu, pensatiu... (despa 'tzatiu) / ,despa 'dzatiu / d e s p a ' t a t i u (segon los parlars) ; (pensa 'tiu)...
-ós, -osa	abondós, amorós, endenhós, fangós... (abun 'dus), (amu 'rus), (ende 'nius), (fan 'gus)...
-ut, -uda	borrut, espatlut, ponchut... (bu 'rryt), (espa 'lyt), (pun 'zyt) / (pun 'tzyt) / (pun 'dtzyt) / (pun 't yt)
-arut, -uda	(<i>suffix de doas sillabas</i>) : longarut, somarut... (lunga 'ryt), (surna 'ryt)...

* Per indicar l'origina :

-és, -esa	albigés, borgés, francés, lauragés, tarnés... Las 4 pronunciacions çaijós son bonas : (albi 'zes) / ,albi 'tzes / ,albi 'dzes / ,albi 'tes.) segon los airals.
-òl, -a	carcinòl, montanhòl, paisbassòl... (karsi 'n), (munta 'ni), (paiba 's)...
-enc, -a	agostenc, besieirenc, marcenc, parisenc... (agus 'tenk), (beziei 'renk), (mar 'senk), (pari 'zenk)...
-an, a	castelan, castelhan, occitan, tolosan... (kaste 'lan), (kaste 'lian), (uksi 'tan), (tu lu 'zan)...
-às, -assa	auvernhàs, roergàs... (auber 'nias), (ruer 'gas)...
-at, -a	naucelat, vilafrencat... (nause 'lat), (vilfran 'kat)... (De Naucèla, de Vilafranca)

MOTS COMPAUSATS PER JUXTAPOSICION

- dos substantius	aiga-nèu, aiga-sal, palfèrre... (aig 'n), (aig 'sal), (pal 'fèrre)...	v. p. 20.
- vèrb + subs.	vira solelh, Bramavaca, Cantaucèl, Tardfuma... (bir 'su 'lel), (bram 'bak), (kanta 's), (tard 'fym)...	v. p. 20.
- subs. + adj.	Barbablau, Mirgamorreponchuda, Mostachafelut, cambacort, vistaflac... (barb 'blau), (mirg 'murrepun 'dzyd), (mustadz 'fe 'lyt), (kamb 'kurt), (bist 'flak)...	v. p. 20.

De plan notar que dins aqueles compausats formats d'un substantiu e d'un adjectiu, aiceste s'acòrda non pas amb lo mot que i es acolat, mas amb lo mot que qualifica. Cal totjorn escriure e dire :

<i>un òme barbablau,</i>	<i>un can vistaflac,</i>
<i>una mirga morreponchuda,</i>	<i>un rinoceròs unicòrn,</i>
<i>un dròlle cambacort,</i>	<i>una banaruda es totjorn unicòrna,</i>
<i>una femna capclina,</i>	<i>un aucèl cambanegre,</i>
<i>una mesenga capnegra,</i>	<i>una filha caprossa,</i>
<i>un dròlle gòrjabadat,</i>	<i>un can patacort.</i>

Totes los noms compausats çaisús s'escrivon en un sol mot. (Mas véser la pagina 20.

A PROPAUS DELS JONHENTS

Seriá logic qu'un compausat de dos tèrmes o mai ne faguèsson pas qu'un graficament. Avèm l'exemple d'autres lengas qu'escrivon sens jonhent los mots venguts corrents : *bedroom*, *pacemaker* (angl.), *enhorabuena*, *cortacircuits* (cast.) *cassaforte*, *bassorilievo* (it.)... Per d'unes mots, l'occitan a pas escapat al fenomèn (*planpè*, *planponh*, *barbablanc*, *bèlfraire*, *bèlpaire*, *bèlasorre*, *padevin*, *palmacrist*, *adieusiatz*... ne son l'illustracion), mas aquò se pòt pas aplicar sistematicament, compte tengut de la multiplicitat de las combinasons possiblas. Aicí las nòstras causidas principalas :

1°/ Escrivèm amb un jonhent :

- a) los compausats que correspondon a una frasa o que contenen doas accepcions o dos tèrmes **plan diferenciats** : *lèva-matin*, *manja-quand-n'a*, *gris-jaune*, *bi-sexual*, *cinemà-vertat*, *clar-e-brun*, *aiga-sal*, *aiga-nèu*... e tanben las expressions popularas estereotipadas : **A-pas-qu'un-uèlh** , **Salv-m'i-teni** / **Salv-m'i-ten !** , **M'as-colhonat-quand-t'ai-vist**, **mal-m'agacha**...
- b) los compausats de dos vèrbs o de dos substantius que marcan una alternativa : **monta-davala**, **tira-buta**, **vira-revira**, **colca-lèva**, **jai-lèva**, **tomba-lèva**, **ziga-zaga**, **manja-dòrm**, **manja-caga**, **pissa-caga**, **pèla-manja**...
- c) los compausats de dos elements variables : **tot-nud**, **tota-nuda**, **tot-poderós**, **tota-poderosa**, **mièg-caluc**, **mièja-caluga**, **pòrta-vitra**, **pòrta-fenèstra**, **pont-levadís**, **radical-socialista**, **canhon-moton**, **rat-bufon**...
- d) los compausats d'elements repetitius o sinonims , los compausats e los derivats de punts cardinals, los compausats de « naut » e de « bas » (sens geografic) : **ric-a-ric**, **ripa-rapa**, **lèu-lèu**, **tifa-tafa**, **sica-saca** ; **patin-patan-pas res** ; **Sud-èst**, **Nòrd-oèst**, **Roergue-Sud**, **Sud-Avaïron**, **sud-avaïronés**, **Lengadòc-Bas**, **bas-Lengadocian**, **País-Bas** (mas Paisbassòl)...
- e) los compausats que lors prefixes **èx**, **quasi** ('kasi), **non**, **in**... forman amb lo mot combinat un mot autonòm : **èx-professor**, **quasi-monopòli**, **non-participacion**, **in-dotze**, **in-setze**, **in-trenta dos**... (mas véser 2°/ d)

2°/ Escrivèm sens jonhent e desseparats :

- a) sants, fèstas de sants, prenomes, escaïsnoms e damnes : **sant Joan**, **per Sant Joan**, **Joan Loís**, **Maria Odila**, **Joan Pèire**, **Joan farina**, **Joan fotre**, **Joan salsa**, **Joan topin**, **Sala topin**, **Sacre Dieu**, **Sacre nom de Dieu !**...
- b) lo vocabulari de las plantas, dels campairòls e dels animals : **èrba de mèl**, **èrba curadents**, **blat negre**, **bleda raba**, **còl tòrta** (violeta), **mongilh ris**, **vira solelh** ; **sant miquèla**, **pet de lop** / **bolet d'anhèl**, **bolet capnegre**, **bolet castanh**, **bolet pèpolit** ; **bernat pescaire**, **bernat pudent**, **papach ros**, **coa roja**, **còl tòrta** (aucelum) ; **mal armat**, **peis luna**, **bèl uèlh** (peïssum)
- c) los compausats que contenen una preposicion o un article entremièg dos tèrmes : **lenga de pelha**, **pè de cèrvia**, **pèira de glaç**, **uèlh de buòu** (obertura), **Joan de léser**, **sauta en banca**, **sauta en l'aire**, **sauta l'ase**...
- d) las locucions latinas passadas en occitan : **ab intestat**, **ad patres**, **de facto**, **ex abrupto**, **ex aequo**, **ex cathedra**, **ex libris**, **ex nihilo**, **ex voto**, **in extenso**, **in extremis**, **in folio**, **in partibus**, **in plano**, **in quarto**, **in situ**, **ipso facto**, **ultra petita**...
- e) lo redoblament augmentatiu de dos adjectius : **comol comol**, **polit polit**, **menut minut**, **pichon pichon**...

3°/ Escrivèm sens jonhent e soudats la màger part dels autres, e los derivats de compausats, que sián compausats :

- a) *de dos substantius* : **fauçmargue**, **palfèrre**, **claupèire**, **escaïsnom**, **escaïsnomenar**, **lengamaire**, **mairelenga**...
- b) *d'un substantiu e d'un vèrb o d'un vèrb e d'un substantiu* : **capvirar**, **peltirar**, **còpacap**, **semblaboc**, **gratapapièr**...
- c) *d'un substantiu e d'un adjectiu o d'un adjectiu e d'un substantiu* : **capleugièr**, **morreponchut**, **barbablanc**, **barbagris**, **pèterròs**, **aigenshadièr**, **blatnegrièira**, **malafam**, **miègjorn**, **miegjornal**, **bèrcadent**, **falsamoneda**, **falsmonedièr**...
- d) *d'un prefix e d'un adjectiu o d'un participi passat* : **antinuclear**, **pòstescolar**, **semicircular**, **entrebadat**, **prefabricat**...
- e) *d'un prefix e d'un substantiu* : **preacòrdi**, **psicodrama**, **rèirenebot**, **subrepés**, **telecomunicacion**...
- f) *d'un advèrbi e d'una preposicion o de doas preposicions* : **çains**, **çaisús**, **çaijós**, **çaicontra**, **senscontra**...
- g) *d'una preposicion e d'un substantiu* : **abansgarda**, **abanspropaus**, **sensabric**, **senseplec**, **apèsdinnada**...
- h) *d'un advèrbi (o d'una locucion adverbiala) e d'un vèrb* : **aicisèm**, **paucval**, **paucvalum**, **paucparla**, **a la mantasta**...

N.B. 1. Quand la vocala finala del primièr tèrme es la meteissa que la vocala iniciala del segond, i pòt aver assimilacion :

pòrtaranha **pòrtavion**, **picaucèl**, **telaranha**, **toxinfecion** ; dins d'autres cases tanben : **atmosphèra**, **atmosferic**, **semisfèra**, **semisferic**...

2. Mantenèm lo jonhent en cas d'incompatibilitat fonetica, grafica o semantica : **anti-ozòn**, **semi-arid**, **avant-traïn** (mas la simplificacion *avantraïn* es possible), **cap-pelat** (cap-pelat es pas capelat, v. p.p. 225 e 223), **infra-uman**, **semi-anular**, **semi-arid**...

3. Es de notar que, de còps, i pòt aver una diferéncia de sens dins lo meteïss compausat o non compausat, amb jonhent o sens jonhent, per ex. **non-res** e **nonrés** (*Aquela persona es un non-res. Tombar dins lo nonrés*) ; **cambrafreja** e **cambra freja**.

4. Per d'unas locucions o d'unes compausats la combinason dels tèrmes relèva pas exclusivament d'una sola categoria, per ex. **a la mantasta**, **a man tastas**, o per de tèrmes de 2°, b que, quand son al plural, passan a 1°, c : **mongilhs-ris**, **peisses-luna**...

Gairal - Cantalaua.

QUICÒM DE TIPICAMENT OCCITAN

Quand un substantiu existís a l'encòp al masculin e al femenin, aicesta forma es pus bèla, pus fòrta, pus fina :

coberton, cobertoira	garbièr, garbièira	palabés, palabessa	panièr, panièira
cotèl, cotèla	pairòl, pairòla	palhièr, palhièira	burat, burata.

QUICÒM MAI DE NOTAR TANBEN

Part que lo vejam pas / part que lo vegèssem pas : la lenga parlada fa pas totjorn la diferéncia entre lo present e l'imperfach del subjunctiu, e mai a tendéncia a emplegar abusivament l'imperfach. La lenga literària se deu de respectar la concordància dels temps e de confondre pas present e imperfach. Cal precisar, ça que la, que lo subjunctiu permet d'exprimar, d'après lo temps, lo ton o lo contèxte, tot un fum de subtilitats, e que s'emplega sovent sol, sens conjonccion introductritz : *Part que lo vejam pas* (ipotèsi que pòt arribar). *Part que lo vegèssem pas* (ipotèsi fòrt improbàbla). *Me fagas pas aquela* (pregària). *Me faguèsses pas aquela !* (menaça) *Agèssi d'argent...* (ipotèsi). *Foguèssi pas tan vièlh...* (regrèt)

TRANS- TRAS- CIRCUM-

TRANS- : prefix occitan, del prefix gallés e latin *trans* (de per delà ; a través) utilizat sistematicament tre la debuta pels trobadors, per formar d'adjectius de lòc amb la significacion de « de per delà » e per fargar de mots de posicion, de direccion o de càmbiament. Alibèrt aviá cregut de plan far en preconizant lo « *tras-* » de la lenga parlada que, lèumens, pronóncia pas la primièira de doas consonantas vesinas. Mas los sièis volums del *Lexic Occitan* de Rainoard pòrtan « *trans* », la vertadièira grafia dels trobadors. Ai donc balhada la preferéncia al testimoni de la lenga literària, e ai restablí lo « *trans-* » etimologic inicial.

TRAS- (advèrbi e preposicion). A pas res a véser amb **TRANS-**, que **TRAS-** vòl dire « darrièr / detràs / entràs ». v. p. 987.

CIRCUM- : forma prefixada occitana del latin *circum* (a l'entorn de). Dins lo diccionari, ai donada la preferéncia a la forma en « m » que respècta a l'encòp l'etimologia e la prononciacion, coma lo catalan qu'a servada, el, la forma latina *circum-*. D'autres an facha la causida *circon-* qu'es una simplificacion ortografica.

ENTRÒ A

Lo recuèlh de Clovis Brunèl de las pèças occitanas originalas pus ancianas, anterioras al s. XIII, balha la forma **entrò a** emplegada mai que mai en Roergue, e que vòl dire « fins a ».

Per la lenga literària, cal servir aquela forma davant una vocala coma davant una consonanta : *Entrò a Tolosa. Entrò a Montpelhièr. Entrò a Albi. Entrò a Avinhon...*

Per la lenga parlada, en Roergue-Sud e Albigés-Nòrd-èst sèrvan **entrò a** davant una consonanta e utilizan pas que **entrò** davant una vocala : *Entrò a Tolosa. Entrò a Montpelhièr. Entrò ara. Entrò Albi. Entrò Avinhon...* ; e i a tot un fum d'autres airals que, per rason d'eufonia, utilizan tanben la letra « s » o la letra « z » : « *entrò a -s-Albi* » / « *entrò a -z-Albi* »... Alibèrt, ça que la, mençona la costuma çaisús, dins sa gramatica (edicion de 1976, p. 23) e dins son diccionari (edicion de 1966, p. 63), mas escriu « *entrò as Albi* » e « *entrò az Albi* ». Convendriá de reténer d'el pas que « *entrò as Albi* » que la « s » es la resulta etimologica del « d » latin de *ad* plaçat a l'intervocalica, coma o nos faguèt remarcar lo Professor Robèrt Lafont.

PLORAVA, PLORA QUE PLORARÀS - PLORAVA QUE PLORAVA

Aquel occitanisme « **Plora que ploraràs** » es l'equivalent d'una locucion adverbiala que vòl dire « força / bravament / que jamai / aicisèm / quicòm » ; pòt èsser precedit o pas de la virgula. « **Plorava que plorava** » e los exemples similars ne son de sinonims.

VÈRBS EN « -IZAR » E EN « -ISAR »

Dins tota la tièra de mots que conten un substantiu en « *-acion* », la terminason del vèrb se fa en *-izar* : **colonialisme, colonizacion, colonizar - especialista, especializacion, especializar - normal, normalizacion, normalizar - civilizacion, civilizar - climatizacion, climatizar - occitan, occitanizacion, occitanizar - improvisacion, improvisar...**

Quand la tièra de mots conten pas de substantiu en *-acion*, mas un substantiu amb una S, la terminason del vèrb se fa en *-isar* : **analisi, analizar - precision, precisar - paralisi, paralisar - electrolisi, electrolisar...**

Per d'unes vèrbs que la terminason del substantiu correspondent es pas en « s » ni en « *-acion* », lor terminason se pòt far en « s » o en « z ». Dins aiceste diccionari, la causida es estada facha en « z » : **ridiculizar, rivalizar, satirizar**, que lo sufix « *-izar* » ven del latin « *-izare* » o del grèc « *-izein* ». Aquò empacharà pas degun d'estimar mai l'autra causida.

D'UNAS SEMBLANOMALIAS VOCALICAS

En lenga literària, la concordància e l'alternància vocalica dels vèrbs son totjorn servadas e juntan totjorn amb la tonica : **portar, pòrti, portam ; servir, sèrvi, servam ; concordar, concòrda, concordància...**

Quant als substantius en *-ment*, cal notar qu'aqueles terminason a pas res a véser amb lo sufix *-ment* dels advèrbis de manèira, basits sus un adjectiu femenin e que ne sèrvan l'accentuacion. Dins los substantius, l'accent tonic tomba justament sus aquela terminason, coma a l'infinitiu dels vèrbs correspondents. Aqueles advèrbis e substantius que se revèrtan morfològicament, se revèrtan tanben foneticament per un fenomèn d'analogia, mas los cal destriar e restablir la bona prononciacion e la bona grafia, coma a l'epòca dels trobadors, per **comportament, consolament, enterrament, government, recopament, renovament, renouvelament** e similars, mençonats dins lo diccionari pichon d'Emil Lévy e dins lo d'Alibèrt. (L. 87 - 92 - 153 - 209...)

BIBLIOGRAFIA

A./ Obratges pus essencials sistematicament utilizats :

- Alibèrt Loís *Dictionnaire occitan-français*, I.E.O. Toulouse, 1966.
Gramatica occitana, C.E.O., Montpelhièr, 1976.
- Carles Castellanos i Llorenç, Rafael Castellanos i Llorenç, *Diccionari Francès-Català*,
Enciclopèdia catalana, S.A., Verlaguer, Barcelona, 1994.
- Chatbèrt Ramon *Questions de lenga*, Enèrgas (Vent terral, 1983)
Estudis gramaticals de lenga occitana (publicacion de la Revista ÒC, 1992)
- Coste H. *Flore descriptive et illustrée de la France...* Mayenne, 1980.
- Delamare *Dictionnaire des termes de médecine*, éditions Maloine, Paris, an 2000.
- Fabra Pompeu *Diccionari general de la llengua catalana*, Edhasa, Barcelona, 1994.
- Lafont Robèrt *La frasa occitana*, París, (PUF, 1967) *Lo vèrb occitan*, Nimes, (MARPÒC, 1981)
L'ortografia occitana, sos principis, Montpelhièr, (CEO, 1971)
- I. E. C. *Gran Diccionari de la llengua catalana*, Institut d'Estudis Catalans, 1998.
- Larousse *Lexis Larousse de la langue française*, Paris, 1983.
- Lévy Emil *Petit dictionnaire provençal-français*, Heidelberg, 1973.
- Mistral F. *Lou Tresor dóu Felibrige*, C.P.M., Raphèle-lès-Arles, 1979.
- Piat L. *Dictionnaire français-occitanien*, Pierre Rollet, Ais-de-Provença, 1970.
- Raynouard *Lexique roman ou dictionnaire de la langue des troubadours* (los 6 volums) Paris 1844.
- Sauzet - Ubaut *Lo vèrb occitan*, Edisud, Ais-de-Provença, 1995.

B./ Obratges entre pauc e mens consultats :

- Alexandre *Dictionnaire français-grec*, Hachette, Paris, 1869.
Dictionnaire grec-français, Hachette, Paris, 1884.
- Bailly *Abrégé du dictionnaire grec-français*, Hachette, Paris, 1966.
- Billi Pierre-Henri *Thesaurus Linguae Gallicae*, Hildesheim, 1993.
- Barthe Roger *Lexique occitan-français*, « Amis de la langue d'òc », Paris, 1980.
- Bloch et W. *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, 1932.
- Bordas *HARRAP 'S HISPANO*, Paris, 1999.
- Brunel *Les plus anciennes chartes en langue provençale*, Genève, 1973.
- Chinery *Insectes de France et d'Europe occidentale*, éditions Arthaud, 1997.
- Collins *Dictionnaire français-italien / italiano-francese*, Grande-Bretagne 1993.
- Diez F. *Etymologisches Wörterbuch der Romanischen Sprachen*, Bonn, 1853.
Anciens glossaires romans, Paris, 1870.
- Delamarre Xavier *Dictionnaire de la langue gauloise*, Paris, 2003.
- De Poerck Guy *Sas publicacions e sas comunicacions a Cantalauza lo 09-10 e lo 10-12 de 1984.*
- Dubois -M.-D. *Larousse étymologique*, Paris, 1994.
- Du Cange *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Parisiis, 1840-1850.
- Dupérat Maurice *Le guide des oiseaux de France*, Luçon, 2000.
- Gaffiot *Dictionnaire illustré latin-français*, Hachette, Paris, 1934.
- Greimas *Dictionnaire de l'ancien français*, Paris, 1969.
- Harrap's *Kompaktwörterbuch*, Stuttgart, 1991, éditions France-Loisirs 1994.
Dictionnaire espagnol-français, éditions France-Loisirs, 1997.
- Larousse *Nouveau Larousse médical*, Paris, 1989.
- Laus Cristian *Dictionnaire français-occitan - Dictionnaire occitan-français*. I.E.O. de Tam, 1999 - 2001.
- Mathieu-Rosay *Dictionnaire étymologique*, Belgique, 1985.
- Picoche J. *Dictionnaire étymologique du français*, Paris, 1992.
- P.U.F. *Dictionnaire des synonymes*, Paris 1988.
- Quicherat *Dictionnaire français-latin*, Hachette, Paris, 1891.
- Rapin Cristian *Diccionari francès-occitan*, I.E.O.- E.O.E., A,B,C,D,E,F,G. 1999.
- Raynouard *Choix des poésies originales des troubadours*, Paris, 1816.
Grammaire comparée des langues de l'Europe latine, Paris, 1821.
- Ricolfis J.M. *Celtes et Gaulois (la langue)*, C.R.D.P., Paris.
- Robert *Dictionnaire historique de la langue française*, Paris, 1992.
- Stroh Hans *L'accord du participe passé en occitan rouergat et en français*, Rodez 2002.
- Taupiac Jacme *Pichon diccionari francès-occitan*, C.R.E.O de Tolosa, 1977.
- Vernet Florian *Dictionnaire grammatical de l'occitan moderne*, Centre d'Estudis Occitans, Montpelhièr 2000.
- Divèrses : *Véser la bibliografia de Aux racines de notre langue*, p.p. 594 - 599. Cultura d'òc, Rodés, 1990.
Tot un fum d'autres libres especializats, de 1973 fins a l'annada 2004.

ABREVIACIONS

(adj.)	: adjectiu	(L.)	: Lévy
(adj. e subs.)	: adjectiu e substantiu	(lat.)	: latin o latinisme
(adj. dem.)	: adjectiu demostratiu	(lat. pop.)	: latin popular
(adj. indef.)	: adjectiu indefinit	(ling.)	: lingüística
(adj. n. c.)	: adjectiu numeral cardinal	(loc. adv.)	: locucion adverbiala
(adj. n. o.)	: adjectiu numeral ordinal	(loc. conj.)	: locucion conjonctiva
(adj. poss.)	: adjectiu possessiu	(l.p.)	: lenga parlada
(adv.)	: advèrbi	(m.)	: masculin *
(adv. afirm.)	: advèrbi afirmatiu	(M.)	: Mistral
(adv. de tps.)	: advèrbi de temps	(mar.)	: tèrme de marina
(adv. opt.)	: advèrbi optatiu	(marr. pr.)	: marrida prononciacion
(al.)	: alemand	(mat.)	: tèrme de matematicas
(angl.)	: anglés o anglicisme	(med.)	: tèrme de medecina
(apoc.)	: apocòpa	(ms.)	: manuscrit
(arc.)	: arcaïc	(mus.)	: tèrme de musica
(arqu.)	: tèrme d'arquitectura	(neol.)	: neologisme**
(art. contr.)	: article contractat	(N.S.)	: Nòstre Sénher
(art. def.)	: article definit	(ns.)	: nonsens
(atr.)	: atribut	(occ.)	: occitanisme
(augm.)	: augmentatiu	(onom.)	: onomatopèia
(barb.)	: barbarisme	(p.)	: pagina
(B.M.)	: biblioteca municipala	(pej.)	: pejoratiu
(B.N.)	: biblioteca nacionala	(pl.)	: plural
(cast.)	: castelhanisme	(plt.)	: planta
(cat.)	: catalanisme	(port.)	: portugués
(c.c.)	: cartulari de Concas	(pref.)	: prefix
(conf. gr.)	: confusion gramaticala	(pr. dem.)	: pronom demostratiu
(conj.)	: conjonccion	(pr. ind.)	: pronom indefinit
(contr.)	: contraccion	(pr. pers.)	: pronom personal
(cs.)	: contrasens	(pr. poss.)	: pronom possessiu
(desf. de fr.)	: desformacion de francisme	(pr. rel.)	: pronom relatiu
(desf. de l.p.)	: desformacion de lenga parlada	(pr. interr.)	: pronom interrogatiu
(ell.)	: ellenisme o grèc	(p.p.)	: participi passat
(etim.)	: etimologia	(ps.)	: psalm
(etc.)	: et cætera	(q.q.)	: qualqu'un
(ex.)	: exemple	(R.)	: Raynouard, <i>Lexique roman</i>
(excl.)	: exclamatiu	(Rgue)	: Roergue
(fam.)	: familiar	(s.)	: sègle
(f.)	: femenin *	(s.f.) - (s.p.)	: sens figurat - sens pròpri
(f.C.)	: fichièr de Cantalauca	(subs.)	: substantiu
(fr.)	: francisme	(t.a.)	: totas accepcions
(frequ.)	: frequentatiu	(t. tecn.)	: tèrme tecnic
(geol.)	: tèrme de geologia	(t. truf.)	: tèrme truffandièr
(gr.)	: gramatica	(v.)	: véser
(ipercorr.)	: ipercorreccion	(V.)	: Vayssier, <i>Dictionnaire ...</i>
(imp.)	: imperatiu	(v. aux.)	: vèrb auxiliar
(incorr.)	: incorreccion	(v. def.)	: vèrb defectiu
(interj.)	: interjeccion	(v. impers.)	: vèrb impersonal
(interj. int.)	: interjeccion interrogativa	(v. intr.)	: vèrb intransitiu
(inv.)	: invariable	(v. r.)	: vèrb reflexiu o recipròc
(it.)	: italian o italianisme	(v. tr.)	: vèrb transitiu. (v. tr. ind.) : v. tr. indirècte.
(jap.)	: japonés	(vulg.)	: vulgar o vulgarisme
(J. B.)	: Joan Bodon	(*)	: forma fòrt probabla

* **Lo masculin e lo femenin seràn senhalats pas que quand escaparàn a la règla generala que vòl que los noms en « a » sián lèumens femenins e la màger part des autres masculins, si que non seràn sistematicament senhalats.**

** Dins lo diccionari, los neologismes son pas estats sovent senhalats per l'abreviacion (neol.), que pels occitanofòns de cultura s'agís pas de neologismes, mas per çò pus principal i son enclausas ça que la.